

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Лъчезар Любенов Перчеклийски
за дисертационния труд на Сема Джевджет Куцарова –
„Семиотични аспекти на номиналната деривация при лексеми,
назоваващи лица, в съвременния турски език (в съпоставка с българския)“,
за получаване на образователната и научна степен „Доктор“
по професионално направление 2.1. *Филология*,
докторска програма *Общо и сравнително езиковедие*
Научен ръководител: доц. д-р Борян Янев

1. Биография

Сема Куцарова е родена през 1977 г. Интересът ѝ към езиковедията се заражда по време на следването във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, където завършва магистърската образователна програма „Българска филология“ (1996 – 2001 г.). По-късно в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ получава и бакалавърска степен по програмата „Български език и турски език“ (2013 – 2017 г.). В същия университет Сема Куцарова спечелва конкурс за редовен докторант. Зачислена е към катедра „Общо езиковедие и история на българския език“ с научен ръководител доц. д-р Борян Янев.

В периода на докторантурата С. Куцарова е водила семинарни занятия по практически турски език и по български език за чуждестранни студенти. Участвала е с доклад в пет научни конференции и един семинар. Има общо пет публикации по темата на дисертацията и 2 статии, които са свързани с други лингвистични проблеми. Член е на екипа на научноизследователския проект „Пловдив – от мултиезиков и мултикултурен център на Източна Румелия до Европейска столица на културата“, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ към Министерството на науката и образованието.

Отделно от нейните ангажименти, свързани с докторантурата, Сема Куцарова има и богата професионална визитка, в която се включва както преподаването на български и турски език в езиков център, така и работата ѝ като монтажист в областта на енергетиката.

Освен майчините езици – български и турски, докторантката владее отлично руски и английски език.

2. Дисертационен труд

Дисертацията е с общ обем 514 с. и включва следните основни части: *Увод*: с. 4 – 8, *Глава I* („Изследователска програма“): с. 9 – 16, *Глава II* („Теоретични аспекти на деривацията. Основни понятия“): с. 17 – 52, *Глава III* („Кратък преглед на специализираната тюркологична, тюркологична и българистична лингвистична литература, посветена на процесите на деривация като един от начините за обогатяване

на лексикалната система на езика“): с. 53 – 72, *Глава IV* („Словообразователни типове на мотивираните съществителни имена, назоваващи човек с оглед на чертите на неговия характер и извършваните от него дейности. Деривационни значения и средствата за тяхното изразяване“): с. 73 – 276, *Глава V* („Семантика на формантите, участващи в акта на деривация на съществителните имена, назоваващи лица, в турския в съпоставка с българския“): с. 277 – 460, *Заключение*: с. 461 – 463, *Библиография*: с. 464 – 476, *Приложения*: 477 – 514.

В **уводната част** авторката представя някои по-общи въпроси, които определят мястото на словообразуването в езиковата система. Показана е връзката между понятията от реалната действителност и начините за тяхната номинация с помощта на езикови средства. Тук са въведени и някои от основните термини в науката за словообразуването, с които работи докторантката в изследването.

Глава I може да се разглежда като продължение на уводната част. В нея Куцарова 1) мотивира *актуалността* на темата; 2) посочва *предмета* („проблемите, свързани с аспектите на деривация на съществителните имена, назоваващи лица, в турския език в съпоставка с българския в синхронен план“, с. 11) и *обекта* („суфиксалните производни съществителни имена, назоваващи лица“, с. 11), *целите* („класификация на производните думи, назоваващи лица, по словообразователни типове и модели“, с. 13) и *задачите* (с. 14), а също и *методологическата основа* (синхронен, лингводескриптивен, съпоставително-типологичен метод и др., с. 14 – 15) на работата. Зададени са и някои предварителни хипотези (с. 15 – 16) във връзка с очакваните резултати от изследването.

В **Глава II** е представена теоретичната рамка на изследването. Разгледани са подробно *термините* и *класификационните единици*, които авторката прилага в своето проучване. Посочени са различните начини на деривация (суфиксация, композиция, конверсия).

В **Глава III** е направен преглед на специализираната литература, свързана с проблемите на словообразуването в съвременния турски и съвременния български език. Трудовете са разгледани хронологично. Включени са разсъждения на различни автори върху същността на термините, които в науката за словообразуването имат нееднозначно тълкуване.

Базисна за дисертацията е **Глава V**. В нея Сема Куцарова е направила словообразователен анализ на съществителните имена, назоваващи лица, в турския език в съпоставка с българския. Названията са класифицирани според лексико-граматичната част на речта, която стои в основата на дериватите, като новообразуваните съществителни могат да бъдат мотивирани от глаголи, съществителни, причастия, прилагателни, числителни, наречия или (в редки случаи) местоимения. Във всяка от тези групи езиковият материал е разпределен по словообразователни типове въз основа на някакъв белег (вътрешен или външен), по

който се характеризират лицата. Типовете са представени от различни деривационни модели, които се обединяват на базата на общ суфикс. За всяка от групите са направени съответните изводи.

Семантиката на формантите, с които се образуват имена на лица в турския в съпоставка с българския език, е разгледана в **Глава VI**. Суфиксите са анализирани последователно и в азбучен ред. Предложената класификация дава възможност да се види полифункционалността на словообразователните форманти в турския и българския език. С най-много значения в турския език са наставките -CI (43), -Cİ (42), -ÇI (40), -Çİ (38), -CU (34), -ÇU (26), -CU (25), а в българския език – суфиксите -AP (36), -ИН (31), -ДЖИЯ (24), -ЕЦ (22), -ИСТ (20), -НИК (20) и -ЧИЯ (20).

Изводите в **Заключението** са точни и се основават на представения в работата словообразователен анализ на имената на лица в турския език в съпоставка с българския.

Библиографският списък е доста богат. В него са включени над 60 заглавия на латиница (повечето от които са на турски език) и около 130 заглавия на кирилица (предимно руски и български изследвания), както и 21 заглавия на различни справочници. Използваната литература е сравнително добре подбрана и съдържа достатъчна информация по темата на дисертацията.

Много ценни са **Приложенията**, които са поместени в края на труда. В първото от тях е даден индекс на думите, които назовават някакви реалии от материалната и духовната култура на турския етнос. Второто представя таблици и графики, отразяващи резултатите от анализа на формантната семантика в турския и българския език. Посочен е броят на значенията на различните суфикси в зависимост от характера на мотивиращата основа.

Общото впечатление за дисертацията на Сема Куцарова е много добро. Темата е дисертационна и интересна. В структурно отношение текстът е композиран правилно и има ясно обособени обект, предмет, цели и задачи на изследването. Езикът следва особеностите на научния стил. Както турският, така и българският езиков материал е интересен и разнообразен от словообразователно и семантично гледище. Заявената методология е приложена последователно, класификацията е научно издържана, а изводите в работата са точни и отразяват направения словообразователен анализ. В съдържанието на труда не бяха открити следи от плагиатство.

3. Критични бележки

Наред с положителните моменти в работата се забелязват и някои неточности и пропуски.

- В словообразователния материал от българския език са включени и народно-разговорни думи като *кокошкарин*, *тъпанарин*, *зулумджия*, *джумбушилия* и мн. др., а в прегледа на специализираната литература по словообразуване в българския език не са посочени никакви трудове, свързани със съвременните ни диалекти. Ако изследването

се концентрира само върху книжовния език, това трябва да се укаже специално, а диалектизмите да се отстранят от работата. Ако пък проучването включва и тях, тогава е редно да се разгледа и по-важната езиковедска литература, свързана със словообразуването и в съвременните народни говори. При второто положение е било наложително авторката да разгледа в Глава III и студията на Ив. Кочев „Диалектни категории и типове при образуването на съществителното име (Съпоставително изследване върху материал от три български говора)“ (ИИБЕ, кн. XX, 1971, с. 107 – 185), която е и негов хабилитационен труд. Това изследване въвежда у нас теоретичните постановки на чешкия словообразовател М. Докулил и е първото цялостно и системно проучване върху словообразуването в съвременния български език, което излиза 6 години по-рано от труда на Ст. Стоянов „Словообразуването в българския език. I. Имена“ (С., 1977) (коментарът е по повод твърдение, отбелязано на с. 67 от дисертацията). Препоръчвам също и статията на Ив. Кочев „Словообразователен тип и словообразователен модел“ (Български език, кн. 5, 1992, с. 365 – 370), в която се разглежда съдържанието на тези два основни термина в номиналната дериватология.

- Както се вижда, в анализа на своята дисертация С. Куцарова е използвала термина *словообразователен тип* със значението, което му дава Ф. А. Ганиев (1982: 150) и което се използва в теорията на словообразуването в тюркските езици, т.е. като „схема за образуване на думи от определена част на речта по няколко словообразователни модела“ (с. 48). С оглед на различното съдържание на този термин в отделните словообразователни теории (с. 29, 48) това трябва да се посочи ясно. Същото важи и за термина „словообразователен модел“.

- Забелязват се неточности при класификацията на отделни названия. Например обликът *бързак* е анализиран както при имената на лица, образувани от глаголи (*бързак* < *бързам*, с. 97), така и при тези, които са образувани от прилагателно (*бързак* < *бърз*, с. 265). Точният словообразователен мотив в случая е прилагателното *бърз*, глаголът е вторичен (почти от всяко прилагателно може да се образува глагол, напр. *бял* > *белея се*, *горд* > *гордея се* и др.). Не е еднакъв критерият за тълкуването на думите *годежар* и *бунтар*. Първият пример е класифициран при имената на лица, образувани от глагол (*годежар* < *годя*, с. 144), а вторият – при названията на лица, образувани от съществително (*бунтар* < *бунт*, с. 156). При двете названия ономаσιологичните отношения са едни и същи и трябва да се разглеждат като мотивирани от съществителни имена. Обликът *нещастник* е произведен по-скоро от прилагателното *нещастен* (нещастн-ик), отколкото от съществителното *нещастие*, което има формант *-ие* (с. 157).

- В композиционно отношение Уводът и Глава I могат да се обединят, а „термините, прилагани в дисертационното изследване“, в Глава II могат да се дадат като приложение (терминологичен речник) в края на работата.

• Допуснати са и някои технически грешки. Например на с. 128 четем *прояк* вм. *прося*; на с. 164 са обърнати местата на мотивиращата дума и деривата: *безделие* < *безделник*; *безобразие* < *безобразник* и др.

Споменатите тук неточности и пропуски са лесно поправими и не снижават научната стойност на дисертационния труд. При евентуално отпечатване на дисертацията обаче, което препоръчвам на Сема Куцарова, е добре тя да се съобрази с посочените бележки.

4. Автореферат

Авторефератът (общо 31 стр.) отразява основните моменти от структурата и съдържанието на дисертационния труд. Приносите, които са представени в приложението (стр. 30), са действителни.

5. Статии, свързани с темата на дисертацията

С темата на дисертацията са свързани общо пет публикувани статии. В тях Сема Куцарова е разгледала 1) туркоезичната специализирана литература върху деривационните процеси в турския език; 2) имената на лица с турски форманти в българския език; 3) названията на лица с форманта -DAŞ в турския език; 4) съществителните за лица, които са образувани от имена на домашни животни и дейностите, свързани с тях; и 5) отглаголните деривати в турския и българския език, изразяващи отрицателни черти на характера. Статиите са публикувани в редактирани колективни томове в България.

6. Общо заключение

В заключение искам да посоча, че в дисертацията „Семиотични аспекти на номиналната деривация при лексеми, назоваващи лица, в съвременния турски език (в съпоставка с българския)“ и съпътстващите я публикации докторантката е извършила сериозна по обем изследователска работа. Научните резултати са приноси както за установяване на определени процеси, свързани с номиналната деривация в съвременния турски език, така и за словообразователната съпоставка между имената на лица в турския и българския език. В този смисъл трудът е издържан в научно отношение, а поставените цели и задачи са изпълнени. Поради това ще гласувам положително за присъждането на образователната и научна степен „Доктор“ на Сема Джевджет Куцарова по професионално направление 2.1. *Филология*, докторска програма *Общо и сравнително езикознание*.

30.11.2021 г.

Доц. д-р Лъчезар Перчеклийски